

ПРАВОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Король К. М.

Останнім часом питанню правової ідентичності приділяється значна увага у науковій спільноті. Проте безпосередній вплив правової ідентичності на процес формування сучасної європейської правової держави досліджений недостатньо. Метою роботи є констатувати вирішальну роль правової ідентичності у становленні сучасної європейської держави. Завдяки авторській методиці дослідження вдалося дослідити взаємовплив та взаємозв'язок таких категорій як правова ідентичність та сучасна європейська держава. Розвиток концепції правової ідентичності відбувається в умовах динамічних змін, що впливають на суспільство. Автором виявлено умови, за яких правова ідентичність формується у повноцінному її вигляді. В роботі, на підставі наявних напрацювань в юридичній доктрині, уточнено, що слід розуміти під поняттям сучасної європейської держави.

Для з'ясування впливу правової ідентичності на європейську державу розкривається зміст базових європейських цінностей, фундаментальних прав і свобод тощо. Основна теза даного дослідження полягає в тому, що безпосередній вплив правової ідентичності на державу відбувається лише за умови сформованого правового середовища, в якому суб'єкт права володіє високим рівнем правосвідомості. Природа дослідження правової ідентичності має прямий тісний взаємозв'язок з правосвідомістю: формування системи базових демократичних цінностей, свідоме визнання суб'єктом права себе як учасника правової системи.

У публікації викладений аналіз Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони на предмет взаємовпливу правової ідентичності на становлення сучасної європейської держави та практичні аспекти їх взаємодії.

Як висновок в статті проаналізовано категорію сучасної держави, виявлено основні ознаки дотримання європейських цінностей, динаміку впливу правової ідентичності на європейську державу у сучасному правовому суспільстві.

Ключові слова: правова ідентичність, сучасна європейська держава, європейські цінності, територіальність, правова держава.

Korol K. M. Legal identity and the impact on the formation of the modern European state

Currently, the issue of legal identity has received considerable attention in the scientific community. However, the direct impact of legal identity on the process of formation of the modern European state governed by the rule of law has not been sufficiently studied. The purpose of the article is to establish the crucial role of legal identity in the formation of a modern European State. Thanks to the author's research methodology, the author succeeded in studying the mutual influence and interrelation of such categories as legal identity and the modern European State. The development of the concept of legal identity takes place in the context of dynamic changes affecting society. The author identifies the conditions under which legal identity is formed in its fullest form. Based on the existing developments in the legal doctrine, the author clarifies what should be understood by the concept of a modern European State.

In order to clarify the impact of legal identity on the European State, the author reveals the content of basic European values, fundamental rights and freedoms, etc. The main thesis of this study is that the direct impact of legal identity on the State occurs only under the condition of a formed legal environment in which the subject of law has a high level of legal awareness. The nature of legal identity research is directly and closely related to legal consciousness: formation of a system of basic democratic values, conscious recognition by a subject of law of himself/herself as a participant of the legal system.

The article analyses the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand, with regard to the mutual influence of legal identity on the formation of a modern European state and practical aspects of their interaction.

As a conclusion, the article analyses the category of a modern state, identifies the main features of compliance with European values and the dynamics of legal identity's impact on the European state in the modern rule-of-law society.

Key words: legal identity, modern European state, European values, territoriality, legal state.

Постановка проблеми. Рух України до європейського простору формує перед Україною нові виклики в усіх сферах суспільного життя, зокрема розбудову економічних та правових інституцій відповідно до кращих міжнародних стандартів та моделей, що, перш за все, зумовлює необхідність інкорпорації у суспільну свідомість відповідної системи цінностей, принципів, моральних імперативів та інших категорій, які є фундаментом сучасного європейського простору. У контексті цього, особливої уваги заслуговує категорія правової ідентичності, яка покликана забезпечити не лише надійний розвиток європейських цінностей як невід'ємного елементу сучасної європейської держави, а й їх імплементацію на рівні відповідних нормативно-правових актів з метою підвищення рівня правосвідомості, правової культури громадян та суб'єктів правозастосування задля реалізації принципу верховенства права у всіх сферах суспільного життя. Саме такий підхід дозволить спрямувати всі державні механізми та інструменти на становлення України, як сучасної європейської держави, а ключова роль у цьому транзитивному процесі належить правовій ідентичності, що і зумовлює актуальність наукових пошуків за даним напрямом.

Стан дослідження. У вітчизняній теорії права питанням категорії «правової ідентичності» безумовно присвячували свої наукові праці значна кількість дослідників, які аналізували її крізь призму свого предмету наукового пошуку. Так, О. А. Герасименко досліджувала категорію правової ідентичності з психологічного аспекту [1]. О. В. Парута розглядала поняття правової ідентичності у парадигмі теорії права [2]. Значна увага цій проблематиці приділена й у дослідженнях науковців Одеської школи права у контексті досліджень сучасної держави, зокрема у науковому доробку В. В. Дудченко, Ю. М. Оборотова та В. А. Федорова [3; 4]. Окремі питання європейських цінностей крізь призму категорії правової ідентичності підіймала І. О. Шубіна [5]. Спираючись на вагомий внесок вказаних вчених, необхідно відзначити, що питання впливу правової ідентичності на становлення сучасної європейської держави в сучасній юридичній науці не знайшли комплексного відображення.

Метою статті є виокремлення компонентів правової ідентичності та аналіз їх впливу на сучасну європейську державу, зокрема визначення сутності правової ідентичності та сучасної європейської держави. Крім того, факультативною метою дослідження є визначення взаємовпливу категорії

правова ідентичність на становлення сучасної європейської держави крізь призму аналізу Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої.

Виклад основного матеріалу. Дане дослідження має на меті дослідження того, як правова ідентичність впливає на формування сучасної європейської держави. Серед доктринальних розробок, цікавими є ідеї О. А. Герасименко, яка при дослідженні поняття правової ідентичності, пропонує розглядати її як синтез трьох основних, традиційних компонентів:

1) когнітивний компонент - у якості прийнятих та засвоєних правових знань чи щось на кшталт того;

2) емоційний компонент - являє собою позитивну оцінку правових норм чи самокритичність;

3) цінніснотворний компонент як чітке правове самовизначення, що сформоване з вибору цілей правових переконань, і містить також життєві правові цінності, яких людина дотримується впродовж життя [1, с. 260].

В своїх роботах, авторка наголошує, що головним критерієм наявності індивідуальної характеристики - правової ідентичності вказує така ознака: особа розглядає свою правову поведінку, власні рішення не як випадкові чи ким-небудь нав'язані, а як внутрішньо обумовлені [1, с. 260].

Правова ідентичність є динамічною категорією, в основі якої перебуває постійний обмін інформації між суб'єктом права та правовим середовищем, відбувається взаємодія когнітивної та інформаційної складової у процесі юридичного самовизначення [2, с. 79].

Також, слід зауважити, що правова ідентичність являє собою систему правових орієнтирів і цінностей, з якими ідентифікує себе суб'єкт права. В контексті даного дослідження це мають бути саме європейські правові орієнтири і цінності.

Окремо слід з'ясувати чим по суті являється сучасна європейська держава. Аналізуючи позиції Ю. М. Оборотова, В. В. Дудченко, В. А. Федорова, можна зробити висновок, що сучасній державі притаманні наступні ознаки:

- сучасна держава - це політична система;
- сучасна держава не лише управляє суспільством, а й охороняє високий рівень організації розвитку структури суспільства сучасної держави, реалізує принципи та ідеали демократії, що також є добре розвиненими;

- у сучасній державі розмежовуються світська та релігійна влади, а також використовуються прогресивні методи та засоби вирішення різноманітних проблем соціального життя [3, с. 80].

Також сучасній державі притаманні такі характеристики, як космополітичність, мобільність, контроль стану навколишнього середовища, секулярність, пріоритетність соціальних та технологічних змін, складна система поділу праці [4, с. 22].

Вищевикладені позиції науковців слід доповнити ще однією, без сумніву важливою, ознакою сучасної держави - наявність високорозвиненого громадянського суспільства, що потребує детальнішого аналізу.

Тут заслуговує на увагу точка зору Т. М. Краснопольської, яка висловила позицію, що концептуальний розвиток поняття громадянського суспільства відбувається в двох напрямках:

1) ототожнення громадянського суспільства з державою, де юридично забезпечені і політично закріплені права і свободи особи;

2) виділення його як сфери позадержавних суспільних відносин [6, с. 22].

На нашу думку, важливо зазначити, що якщо обирати перший напрям концептуального розвитку громадянського суспільства, то втрачається його сутність, тому другий варіант, є, більш доречним, адже громадянське суспільство покликане бути так званим стримувачем, своєрідним контролером дотримання прав і свобод людини в державі, чим і забезпечується існування правової держави.

У контексті цього, потребує розвитку позиція О. М. Оборотова, який досліджуючи питання сучасної держави не акцентував увагу на цінностях правової держави, як одному із ключових елементів сучасної держави. Сучасна держава, як правило, позиціонує себе як гарант правових цінностей, дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Правова держава - це форма організації державної влади, за якої верховенство в усіх сферах життя належить правовому закону [6, с. 30].

Крім того, слушно звернути увагу й на необхідності наукового пошуку контексту розуміння держави як «європейської» крізь призму її характеристик. З одного боку, є припустимим взяти за основу територіальне розташування держави, але він буде дещо не виправданим, оскільки, на нашу думку, основним показником є відповідність держав саме європейським цінностям.

В даному контексті також важливо висвітлити, що саме розуміється під європейськими

цінностями. Загальноприйнятою є позиція, відповідно до якої існують шість базових цінностей Європейського Союзу, а саме - повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включно з правами меншин [7]. І. О. Шубіна уточнює, що дані цінності закріплені у статті 2 Лісабонського договору та є загальними для держав-членів у рамках суспільства, що характеризуються плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків. Ці характеристики також цілком можуть бути віднесені до системи цінностей Європейського Союзу [5].

Основна мета - визнання людини як найвищої цінності та створення комфортних умов для її життя. Орієнтиром європейських цінностей виступає демократичний устрій, розбудова правової держави та громадянське суспільство. В свою чергу, повноцінна правова ідентичність може існувати в державі з високим рівнем правової культури і правосвідомості кожного окремо взятого громадянина. Правова ідентичність та її вплив на формування сучасної європейської держави є взаємопов'язаними категоріями. Чим вище у суб'єкта права розвинена його правова ідентичність, тим більше такий суб'єкт чи суб'єкти можуть впливати на становлення держави, в якій сформовані та дійсно дотримуються європейські цінності. Те саме стосується і громадянського суспільства - чим краще в державі функціонує громадянське суспільство, тим імовірніше, що в цій державі європейські цінності отримають своє реальне втілення.

І наостанок, проаналізувавши текст Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода) на предмет того, чи передбачені там європейські цінності як елемент становлення сучасної європейської держави в Україні треба зазначити наступне. Текст Угоди є пронизаним категорією цінностей, починаючи з преамбули. Так, у преамбулі Угоди зазначено наступне: «віддані тісним і тривалим відносинам, які ґрунтуються на спільних цінностях, а саме: на повазі до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування, прав людини і основоположних свобод, у тому числі прав осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, і повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки,

які сприяють участі України в Європейських політиках» [8]. Передбачені в Угоді і ті європейські цінності, які згадані раніше (ті, що закріплені в статті 2 Лісабонського договору).

Таким чином, для побудови справжньої сучасної європейської держави правова ідентичність як ототожнення суб'єкта права з комплексом європейських цінностей є визначальною категорією.

Висновки. У статті проаналізовані чинні напруження в царині права поняття правової ідентичності та запропоновано власне визначення даної категорії. В такому ж руслі пропрацьовано категорії сучасної держави та відзначено, що поняття європейської держави є недослідженим терміном. У статті констатується, що саме ознака дотримання європейських цінностей, а не територіальність, є основоположною для віднесення тієї чи іншої держави до європейської. Проаналізовано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони на предмет взаємовпливу правової ідентичності на становлення сучасної європейської держави.

Література

1. Герасименко О. А. Психологічний зміст поняття «правова ідентичність». *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доп. Всеукр. науково-практ. конф., (м. Харків, 2 квіт. 2021 р.). Харків, 2021. С. 258-261.

2. Парута О. В. Концепція правової ідентичності в дискурсі теорії держави і права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 23. С. 76-80.

3. Федоров В. А. Поняття сучасної держави та її функції. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., (м. Одеса, 18 трав. 2018 р.). Одеса, 2018. С. 80-83.

4. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Дудченко В. В. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / ред. Ю. М. Оборотов. Одеса : Фенікс, 2012. 492 с.

5. Шубіна І. О. Основні цінності Європейського Союзу, зміст і значення для вступу нових держав [Електронний ресурс] / І. О. Шубіна. - 2012. - Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3706/Shubina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

6. Краснопольська Т.М. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2015. 104 с.

7. Базові цінності Європейського Союзу - те, що об'єднує нас з європейцями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/new/bazovi-cinnosti-yevropeyskogo-soyuzu-te-scho-obyednuye-nas-z-yevropeytsami/>.

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Король К. М.,
аспірантка кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету
«Одеська юридична академія»